

Glosa

OGORČENOST ALI DVOJNA MORALA

V Sodobnosti je bilo že nekajkrat opozorjeno, da postajajo široke ljudske množice vedno bolj nerazpoložene do sodobnega literarnega snovanja, ki jim postaja sinonim za pornografijo. Edina prava literatura naj bi bila takšna, kot sta jo pisala npr. Prešeren, Cankar, ki sta pisala »pravo« in »razumljivo« literaturo. — O tej naivnosti in nepoznavanju literarne preteklosti je bilo v tej reviji nekaj že napisanega, zato tega ne bi ponavljali. Temu nepoznavanju in neznanju pa se pridružuje še kronični slovenski moralizem, ki se je lotil iskanja »pornografije« v sodobni slovenski literaturi, kar je le drugo ime za »svinjanje«, s katerim so naši vrli pradedki obmetavali Prešernovo poezijo, saj se jim ni niti sanjalo, da bo ta ostudnost postala celo del šolskih programov njihovih pravnučkov, ki pa bodo seveda ostali zvesti duhu svojih prednikov in vneto iskali »svinjanje« v literarnih delih svojih sodobnih piscev. Ugotavljanje nemorale, nečednosti, ali kot pravimo danes, pornografije, je bilo in je očitno tudi danes obvezna spremna melodija celotne slovenske literature. Za nemoralne, pornografske so veljali v času svojega življenja vsi ustvarjalci, ki so danes v šolskih programih. Prav v tem je tragikomedija; kako da sploh še živimo, kajti naši predniki so vsi prebiralci npravno uničujoča literarna dela, le kako da jih ni vzel hudič, saj so budni moralisti vedno vpili, da bo tako. Takratna mladina je že preživela skušnjave nemorale, ampak današnji grozi povodenj pornografije v literaturi, ki ima menda moč uroka, saj ni slišati nobenih drugih glasov o nevarnosti za moralo naše mladine v času, ko ima skoraj vsaka večja slovenska vas svoj slačugarški lokal... Torej, vse bo v

redu, samo če nam bo uspelo prevzgojiti literaturo, da se — neubogljivka — ne bo več pornografizirala. Prežeti jo je treba s čisto vzgojnostjo, potem bo uporabna pri delu z našim naraščanjem. Takih prevzgajanj je bila ta skromna deklica deležna že v 19. st. na kupe; res čudno, da smo še vedno tam, kjer so bili naši vrli pradedki, ki so premogli celo kohorto moralizatorjev in prevzgojevalcev, med katerimi se še danes bleščijo imena: Pavšek, Globočnik, Jeran, Mahnič, Jeglič, Kobal in druga. Literarna zgodovina je njihove izjemne zasluge za slovensko literaturo že raziskala v dobršni meri, pri novejših njihovih učencih pa za zdaj le namigne, da so počastili nekatera literarna dela z »izredno toplim in prisrčnim sprejemom«. Čez desetletja bo literarna zgodovina vse to konkretizirala. Morda se bo tega lotila tudi sociologija literature, kajti odpori, ki se sprožajo v imenu množic ob vsakem poskusu literature, da bi preseгла doseženo in poiskala nove oblike, nove smeri, so tako močni, da segajo čez meje odpora, ki spremlja vsako novost.

Ker trajajo prevzgajanja slovenske literature od časov njenega nastanka, in tudi danes, ne bi sedanji primer zaslužil nobene pozornosti, saj je ta burka stara že tisoč let (O, Cankar, še vedno stikamo za moralo putke in jajca!). Toda pokazalo se je, da je obtožujoče jajce bolj nemoralno kot obtoženo.

Brskanje za nemoralo se je tokrat začelo v tedniku, ki je v mnogih slovenskih družinah edini časopis, ki ga le-te berejo. Nepoučen bi menil, da bo to mesto imel dnevnik Delo, ki je vendar glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. Ko pa pazljivo pregledamo rubrike tednika, vemo, zakaj je tako. Nikakršnega intelektualnega napora ni treba npr. ob prebiranju, kako Tof iz tedna v teden »masira«

neko Marjeto Vrabec, za katero nihče ne ve natančno, kaj je. Po tem, kar ji očita, se zdi čudno, da je ne spravi na naslovnico Antene, ki se pogosto šopiri z lepoticami. V tedniku so še obvezni zaupni pomenki, izpovedi tašč, zetov, snah, recepti domačih čajčkov, zakaj bi izgubljali čas po zdravniških čakalnicah, strip, izpovedi osamljenih, lovske storije, več vrst pisem bralcev, kjer se lahko pritožujejo o tem in onem; tu so še članki o seksu in tisti z najnovejšimi novicami o filmskih zvezdah. Izredno razburljivi so tudi mali oglasi (zakonski par išče zakonski par, nekdo celo prodaja nekakšnega tajinstvenega zlodeja v neki čudni knjigi). Precej gradiva je vzetega iz tujih revij, ki dobro vedo, kaj je tržišče.

Seveda gre za tednik *Nedeljski* in njegov koktejl cenenosti, ki buri domišljijo povprečnega Slovenca in še bolj Slovenke. Da je ta ugotovitev pravilna, potrjuje intervju revije *Mladina* 2. jul. 1974 (št. 26, str. 14—15) z Miranom Sattlerjem, »očetom časopisa z največjo naklado pri nas v Sloveniji« (oznaka iz intervjuja), ki je izjavil: »*Nedeljski* je bil narejen za frizerke in gospodinjske pomočnice...« Na vprašanje: »Zakaj časopis za frizerke in gospodinjske pomočnice in ne za koga drugega?«, je odgovoril: »Nobenega bralca ne podcenjujem. Igrati ravno na ženski spol pa je zame recept za dvig naklade. Kaj ni najuspešnejša ustna reklama, ko frizerka šepne ženskam na uho: »Ste že prebrali o tem in tem v *Nedeljskem*?«

Tudi če ne bi poznali teh izjav o konceptu tednika ob njegovem nastanku, bi iz sedanjih člankov v njem lahko ugotovili brez težav, da gre za senzacionalno komercialnost, namenjeno najširšim krogom. Kakšen je literarni okus tega bralstva in kako je seznanjeno s sodobno literaturo, ni treba posebej razpravljati. Zato bi bil pravi čudež, ko bi se pojavil na straneh *Nedeljskega* kak bolj zahteven članek o sodobni literaturi, kot je ta o pornografiji v tej literaturi Sveti Kozmijan je stopil iz

ilegale (*Nedeljski* 1. XII. 1974, št. 325, str. 7) — avtor: Dušan Mevlja. Članek seveda spada v slovensko moralizatorsko folkloro in kot tak ne pomeni nič posebnega. Vendar bomo mimogrede opozorili na nekaj cvetk v njem.

Pornografijo enači avtor s tistim delom slengovske leksike, ki poimenuje spolovila in spolno občevanje, medtem ko definicije pornografije pravijo, da so to literarni izdelki, katerih edini namen je vzburljanje bralčevih čutnih užitek. Da je kaj takega značilno za literate, ki jih avtor našteva, ni mogoče reči, saj zavzema ta leksika le skromen del njihovih tekstov, kajti če bi šlo tem piscem res za pornografijo, ne bi ostali samo pri navedbi nekaterih izrazov, ampak bi najbrž ubrali drugačna pota. Nedvomno pa bo držalo, da ti pisci dobro poznajo literarno (ne)izobrazbo povprečnega Slovenca in še bolj njegovo moralizatorsko mentaliteto (o njej po svoje govori *Šalamun* v *Knjigi* 74, št. 7/8, kar pa avtor članka razume skoraj kot pornografski program), ki nikoli ne poišče zveze te leksike s kontekstom, temveč jo iztrga iz celote in si jo ogleduje kot primerke ostudnosti. Ker pisci poznajo moralistično-inkvizicijske popadke slovenskega publikuma, ga kar naprej testirajo. Članek v *Nedeljskem* priča, da jim testi fantastično uspevajo, ker živita publikum in *Nedeljski* po dvojni morali. Tednik objavlja članek o nemoralnosti sodobne literature, hkrati pa iz tedna v teden objavlja vrsto člankov, ki se vrtijo izključno okrog seksa. Tako je bil objavljen 17. XI. 1974 odlomek iz avtobiografije A. Quinana z naslovom *Seks ni sajenje rožic* z nekaj ljubkimi delikatnimi scenami, proti kateremu ni protestiral noben bralec. Tega bi našli še več; npr. 8. julija 1973 smo navdušeno prebirali članke: *Dekle v luki* (podnaslov *Sladko življenje na vseh poldnevnikih; v nadaljevanjih!*); *Posilstva, krik današnjega sveta*; *Beli moški vidijo v črnkah kaj radi samo prostitutke*. Z načrtnim pregledovanjem bi našli še marsikaj, kar

priča o moralistični (ne)dosedlnosti. Če se za hip ustavimo ob članku o sv. Kozmijanu, potem moramo npr. opozoriti, da avtor sploh ni upošteval, v kakšnem kontekstu je zgoraj omenjena leksika v prozi Krištof, katere tematika je zajeta iz takšnega socialnega okolja, v katerem ne uporabljajo medicinskih izrazov za spolovila in vse, kar je v zvezi z njimi (najbrž pa jih uporabljajo frizerke in gospodinjske pomočnice), zato je uporaba slenga funkcionalna.

Značilne so tudi tele avtorjeve ugotovitve: »Miselnost o vzpostavljanju ravnotežja na pesniškem terenu s spolovilnim izrazoslovjem, vulgarizmi in naturalizmi je perverzna in za razodno knjižno ustvarjanje neestetska. Ne gre za obrambo nekakšne lažne šentflorjanske morale, gre izključno za vprašanje estetike, ki je pomembna za vse izme v umetnosti pa naj bodo še tako moderni, avantgardni in ekstremni.« — Kakšno poznavanje literature in sploh estetike polpreteklih literarnih smeri! Stari Grki so npr. poznali falične pesmi, njihova dramatika je nastala (za moralizatorskega Slovenca) iz moralno dvomljivih obredov; Zola se najbrž obrača v grobu, ko sliši stavek: »Vsi smo krvavi pod kožo, toda zato ni potrebno prenašati ceste, beznice, strnišča in bordela v književnost!«

Avtor članka pride na dan tudi z zahtevo, naj bi se zbrala kohorta, ki bi obvarovala Slovence l. 1974 — pred-

vsem pa našo zlato mladino — pred pohujšanjem; ki pa jo previdno skrrije v vprašanje, zakaj tolerirajo to pornografijo založniki, »družbeni organi, ki dajejo za knjige dotacije, pa tudi naši slavisti, ki jim je zaupana odgovorna vzgoja naše mladine na osemletkah, srednjih in visokih šolah ter končno lektorji, ki bi morali skrbeti za čistoto jezika. Vsi ti činitelji (kje je pa tu avtorjeva skrbnost za jezik?) se prav nič ne zganajo...« — Človek bi mislil, da so Cankarjevi časi že mimo, saj so bili takrat v navadi skoraj isti načini prevzgoje književnosti, kot so predlagani; na mladino so se prav tako sklicevali. Za primer naj služi citat iz kritike moralizatorja Kobala, ki se je loteval Cankarja: »Bolan vzduh veje v tej knjigi. Vse je bolešno, umirajoče, nenaravno... tako frivolna vsebina. Mladina, ki more nad tako »umetnostjo« imeti veselje, zasluži samo še pomilovanje. Epidemija npravne pverznosti je plod take literature.« (DiS 1904, str. 308.)

Skratka, kronični slovenski moralizem si je tokrat poiskal zaveznitvo s cennim, zabavnim tiskom, ki je vse prej kot »nedolžen«, zato, da bi preprečil, da ne bi knjige, ki izhajajo v nekaj sto izvodih, pokvarile naše mladine in starine. Kajti zabavni tednik z naklado 200 tisoč izvodov jih ne bo.

M. Dolgan

Pisma uredništvu

KRAMLJANJE O JEZIKU

Spoštovani tovariš urednik!

Ob prebiranju zadnje številke vaše revije sem bil neprijetno presenečen, ko sem ugotovil, da je prevod kratke Krleževe novele Smrt grešnice Marije, pripravljen za objavo v antologiji novejše hrvaške kratke proze, doživel nekaj hujših lektorskih posegov. Vem, da je lektoriranje potrebno, vem tudi, da to delo ni lahko, prav tako pa vem, da je odgovorno in da nikakor ne sme biti lektoriranemu tekstu v škodo. Če pravim, da je odgovorno, pa ne mislim pri tem le na odgovornost do avtorja besedila ali do prevajalca, pač